

**Неформальний переклад з англ. на укр. мову забезпечено в рамках проекту Ради Європи «Зміцнення прав людини в системі кримінальної юстиції в Україні», який є частиною Плану Дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та відбудова».*

Січень 2023

Ця інформаційна довідка не є обов'язковою для розгляду Судом і не є вичерпною

Збройні конфлікти

Справи стосовно Катинського розстрілу під час Другої світової війни

«Яновець та інші проти Росії»¹

21 жовтня 2013 року (Велика Палата)

Ця справа стосувалася скарг родичів жертв Катинського розстрілу 1940 року — вбивства кількох тисяч польських військовополонених органами радянської таємної поліції (НКВС) — на те, що розслідування цього злочину російською владою було неналежащим. Заявники скаржилися на те, що російська влада не провела належного розслідування загибелі їхніх родичів і продемонструвала зневажливе ставлення до всіх їхніх запитів на отримання інформації про долю родичів.

Європейський суд з прав людини постановив, що він **не має повноважень розглядати скарги за статтею 2** (право на життя) і що **не було порушення статті 3** (заборона катування) Європейської конвенції з прав людини. Суд встановив, що він не має юрисдикцію для здійснення оцінки належності розслідування подій, які трапилися до прийняття Конвенції у 1950 році. Крім того, до набуття чинності Конвенцією у Росії смерть військовополонених поляків стала встановленим історичним фактом, і не залишилося жодної тривалої невизначеності щодо їхньої долі, яка могла б призвести до порушення статті 3 щодо заявників. Суд також постановив, що Росія **не виконала своїх зобов'язань за статтею 38** (зобов'язання надати необхідні ресурси для розгляду справи) Конвенції. Він підкреслив, що держави-члени зобов'язані виконувати його запити про надання доказів, і встановив, що Росія, відмовившись надати ключове процесуальне рішення, яке залишилося засекреченим, не виконала це зобов'язання. Російські суди не надали ґрунтовного аналізу причин збереження засекреченого статусу.

Справи, що стосуються турецько-кіпрського питання

«Кіпр проти Туреччини»

10 травня 2001 року (Велика Палата — основне рішення)²

Ця справа стосувалася ситуації, що склалася на півночі Кіпру після проведення там військових операцій Туреччиною в липні та серпні 1974 року і подальшого поділу території Кіпру. Кіпр стверджував, що Туреччина порушила Конвенцію в рамках адміністративної практики. Стверджувалося, що Туреччина несе відповідальність за ці заявлені порушення незважаючи на проголошення «Турецької Республіки Північного Кіпру» (ТРПК) у листопаді 1983 року, вказуючи на те, що міжнародне співтовариство

¹. 16 вересня 2022 року Російська Федерація перестала бути учасницею Європейської конвенції з прав людини («Конвенція»).

². Див. також, стосовно цієї ж справи, [Рішення](#) Великої палати від 12 травня 2014 року щодо питання справедливої сатисфакції. У цьому рішенні Суд постановив, що час, який минув з моменту винесення основного рішення 10 травня 2001 року, не перешкоджає йому розглянути вимоги уряду Кіпру про справедливу сатисфакцію. Суд дійшов висновку, що Туреччина повинна виплатити Кіпру 30 000 000 євро за моральну шкоду, завдану родичам зниклих безвісти, і 60 000 000 євро за моральну шкоду, завдану греко-кіпрським мешканцям півострова Карпас, які опинилися в анклаві. Ці суми, за рішенням Суду, мають бути розподілені урядом Кіпру між постраждалими особами під наглядом Комітету міністрів Ради Європи.

засудило створення ТРПК. Туреччина, з іншого боку, стверджувала, що ТРПК є незалежною державою, а тому не може нести відповідальність за Конвенцією за вказані дії або бездіяльність.

Суд постановив, що факти, оскаржені в заяві, підпадають під юрисдикцію Туреччини. Він встановив чотирнадцять порушень Конвенції, що стосувалися:

– *Греко-кіпрських зниклих безвісти осіб та їхніх родичів*: **тривале порушення статті 2** (право на життя) Конвенції щодо непроведення владою Туреччини ефективного розслідування місцезнаходження та долі зниклих безвісти осіб з-поміж греків-кіпріотів, які зникли за небезпечних для життя обставин; **тривале порушення статті 5** (право на свободу та особисту недоторканність) Конвенції щодо непроведення владою Туреччини ефективного розслідування місцезнаходження та долі зниклих безвісти осіб з-поміж греків-кіпріотів, стосовно яких існує обґрунтоване твердження про те, що вони перебували під вартою в Туреччині на момент їхнього зникнення; а також **тривале порушення статті 3** (заборона катування) Конвенції, оскільки мовчання турецької влади всупереч реальному занепокоєнню родичів досягло рівня жорстокості, який можна кваліфікувати лише як нелюдське поводження;

– *Житла та майна переміщених осіб*: **тривале порушення статті 8** (право на повагу до приватного і сімейного життя, житла і кореспонденції) Конвенції щодо відмови дозволити повернення будь-яких переміщених осіб з-поміж греків-кіпріотів до їхніх домівок на півночі Кіпру; **тривале порушення статті 1** (захист майна) Першого **Протоколу №** до Конвенції щодо того, що грекам-кіпріотам, які володіють власністю на півночі Кіпру, відмовляють у доступі та розпорядженні, використанні та користуванні своєю власністю, а також у будь-якій компенсації за втручання в їхні права власності; а також **порушення статті 13** (право на ефективний правовий захист) Конвенції щодо ненадання грекам-кіпріотам, які не проживають на півночі Кіпру, будь-яких засобів правового захисту для оскарження втручання в їхні права, передбачені статтею 8 та статтею 1 Першого Протоколу;

– *Умов життя греків-кіпріотів у регіоні Карпас на півночі Кіпру*: **Порушення статті 9** (свобода думки, совісті та віросповідання) Конвенції щодо наслідків обмежень свободи пересування, які обмежували доступ до місць відправлення релігійних обрядів та участь в інших аспектах релігійного життя; **порушення статті 10** (свобода вираження поглядів) Конвенції, оскільки шкільні підручники, призначені для використання в їхній початковій школі, піддавалися надмірній цензурі; **порушення статті 1** Першого **Протоколу** у зв'язку з тим, що їхнє право на мирне володіння своїм майном не було забезпечено у випадку їхнього остаточного залишення цієї території, а також у зв'язку з тим, що у випадку смерті не визнавалися права на спадкування за родичами, які проживають на півдні Кіпру; **порушення статті 2** (право на освіту) Першого **Протоколу** у зв'язку з тим, що їм не були доступні відповідні заклади середньої освіти; **порушення статті 3** Конвенції у зв'язку з тим, що греки-кіпріоти, які проживають у районі Карпас на півночі Кіпру, зазнали дискримінації, що прирівнюється до поводження, яке принижує людську гідність; **порушення статті 8** Конвенції щодо їхнього права на повагу до приватного і сімейного життя та на повагу до житла; а також **порушення статті 13** Конвенції через відсутність на практиці засобів правового захисту від втручання органів влади у їхні права, передбачені статтями 3, 8, 9 і 10 Конвенції та статтями 1 і 2 Першого Протоколу;

– *Прав турків-кіпріотів, які проживають у північній частині Кіпру*: **Порушення статті 6** (право на справедливий суд) Конвенції через законодавчу практику надання дозволу на розгляд справ цивільних осіб військовими судами.

Суд також постановив, що **не було порушення** Конвенції щодо низки скарг, включно з тими, що вказані нижче: **Стаття 4** (заборона рабства і примусової праці), **стаття 11** (свобода зібрань та об'єднання), **стаття 14** (заборона дискримінації), **стаття 17** (заборона зловживання правами) та **стаття 18** (межі застосування обмежень прав) розглядаються у поєднанні з усіма цими положеннями. Що стосується низки інших тверджень, Суд постановив, що нема потреби розглядати порушені питання.

«Варнава та інші проти Туреччини»

18 вересня 2009 року (Велика Палата)

Заявники були родичами дев'яти громадян Кіпру, які зникли під час турецьких військових операцій на півночі Кіпру в липні та серпні 1974 року. Вони стверджували, зокрема, що їхні родичі зникли безвісти після того, як їх затримали турецькі військові, а турецькі органи влади з того часу не надали жодних пояснень про їхнє місцезнаходження.

Суд постановив, що у цій справі було **тривале порушення статті 2** (право на життя) Конвенції у зв'язку з непроведенням органами влади ефективного розслідування долі дев'яти чоловіків, які зникли за небезпечних для життя обставин, **тривале порушення статті 3** (заборона катування) Конвенції щодо заявників, **тривале порушення статті 5** (право на свободу та особисту недоторканність) Конвенції у зв'язку з непроведенням органами влади ефективного розслідування долі двох зниклих чоловіків, а також **відсутність тривалого порушення статті 5** щодо інших семи зниклих чоловіків.

Справи щодо дій, пов'язаних з першою війною в Перській затоці

«Хусейн та інші проти Бельгії»

16 березня 2021 р.

Під час першої війни в Перській затоці (1990-1991) заявники, десять громадян Йорданії, які проживали в Кувейті, зазнали переслідувань влади Кувейту і були депортовані до Йорданії. Вони подали до слідчого судді Брюсселя цивільний позов проти високопосадовців Кувейту з метою порушення кримінального провадження за геноцид на підставі Закону від 16 червня 1993 року про припинення серйозних порушень міжнародного гуманітарного права (так званий «закон про універсальну юрисдикцію»), зі змінами, внесеними Законом від 10 лютого 1999 року, який в кінцевому підсумку був замінений Законом від 5 серпня 2003 року. Вони також вимагали компенсації за матеріальну та моральну шкоду, завдану в результаті злочинів, жертвами яких вони нібито стали. Після судового розгляду, який завершився рішенням Касаційного суду від 18 січня 2012 року, позов заявників було відхилено на тій підставі, що на момент набуття чинності Законом від 5 серпня 2003 року ще не було проведено жодної слідчої дії, а бельгійські суди в будь-якому випадку не мали юрисдикції для розгляду та прийняття рішення у кримінальній справі. Заявники стверджували, що, визнавши провадження недопустимим і відмовивши в юрисдикції, бельгійські суди не надали достатніх підстав для своїх рішень і позбавили їх права на доступ до суду.

Суд постановив, що у цій справі **не було порушення пункту 1 статті 6** (право на справедливий суд) Конвенції. Він постановив, зокрема, що бельгійські суди надали конкретну і чітку відповідь на скарги заявників і не порушили свій обов'язок щодо надання мотивів. Він не побачив нічого свавільного або явно необґрунтованого в тлумаченні національними судами поняття «слідча дія». Дійсно, таке тлумачення відповідало меті Закону від 5 серпня 2003 року — зменшити кількість судових процесів у справах універсальної юрисдикції, а також створити перехідний механізм, щоб не допустити впливу на справи, які перебувають на стадії розслідування. Суд також зазначив, що у 2001 році, на момент подання заявниками цивільного позову, бельгійське законодавство визнавало абсолютну форму універсальної кримінальної юрисдикції. Згодом законодавчий орган поступово запровадив критерії, що вимагають наявності зв'язку з Бельгією, і систему фільтрації для оцінки того, чи слід порушувати кримінальне переслідування. Коли закон від 5 серпня 2003 року набув чинності 7 серпня 2003 року, справи, які заявники порушили у 2001 році, вже не відповідали новим критеріям, що регулюють юрисдикцію бельгійських судів, як це було визначено на майбутнє. Таким чином, справа не могла бути залишена на цій підставі. Отже, Суд постановив, що рішення бельгійських судів після набуття чинності Законом 2003 року про відмову від юрисдикції розглядати та вирішувати заяву цивільної сторони у 2001 році не було неспіврозмірним з переслідуваними легітимними цілями. Дійсно, причини,

наведені бельгійською владою (належне відправлення правосуддя і питання імунитетів, порушене в ході судового розгляду відповідно до міжнародного права), можна вважати вагомими підставами громадського інтересу.

Справи, пов'язані з конфліктом між Вірменією та Азербайджаном / Нагірним Карабахом³

Чірагов та інші проти Вірменії

16 червня 2015 року (Велика Палата — рішення у справі по суті)⁴

Ця справа стосувалася скарг шести азербайджанських біженців на те, що вони не можуть повернутися до своїх домівок і майна в Лачинському районі Азербайджану, звідки вони були змушені втекти в 1992 році під час конфлікту навколо Нагірного Карабаху. Заявники скаржилися, зокрема, на втрату будь-якого контролю над своєю власністю в Лачині, а також можливості користуватися нею, продавати, заповідати, закладати, розвивати та користуватися нею. Вони також скаржилися на те, що їхня неможливість повернутися до Лачинського району становила тривале порушення права на повагу до житла та приватного і сімейного життя. Крім того, вони скаржилися на те, що їм не було надано ефективних засобів правового захисту щодо їхніх скарг. У справі заявників Суд підтвердив, що Вірменія здійснювала ефективний контроль над Нагірним Карабахом і прилеглими територіями, а отже, мала юрисдикцію над Лачинським районом. Щодо їхніх скарг, Суд постановив, що мало місце **тривале порушення статті 1** (захист майна) Першого **Протоколу до Конвенції, тривале порушення статті 8** (право на повагу до приватного і сімейного життя) Конвенції та **тривале порушення статті 13** (право на ефективний засіб правового захисту) Конвенції. Суд постановив, зокрема, що не було жодних підстав для відмови заявникам у доступі до їхнього майна без надання їм компенсації. Той факт, що мирні переговори тривають, не звільняє уряд Вірменії від обов'язку вжити інших заходів. Суд також зазначив, що необхідним є механізм розгляду майнових претензій, який був би легко доступним, щоб заявники та інші особи в їхньому становищі могли відновити свої майнові права та отримати компенсацію. .

Саркісян проти Азербайджану

16 червня 2015 року (Велика Палата — рішення у справі по суті)⁵

Ця справа стосувалася скарги вірменського біженця на те, що після того, як він був змушений втекти зі свого будинку в Шаумянському районі Азербайджану в 1992 році під час конфлікту навколо Нагірного Карабаху, йому було відмовлено в праві повернутися до свого села, а також мати доступ до своєї власності та користуватися нею. Це була перша справа, в якій Суду довелося приймати рішення за скаргою проти держави, яка втратила контроль над частиною своєї території в результаті війни та окупації, але водночас, як стверджувалося, відповідальна за відмову переміщеній особі в доступі до майна на території, що залишилася під її контролем. Оскільки заявник помер після подання скарги до Європейського суду з прав людини, двоє його дітей подали заяву від його імені.

У справі заявника Суд підтвердив, що, хоча село, з якого він був змушений втекти, розташоване на спірній території, Азербайджан має над ним юрисдикцію. Щодо скарг заявника, Суд постановив, що мало місце **тривале порушення статті 1** (захист майна)

³. За радянської системи територіального управління Нагірний Карабах був автономною областю Азербайджанської Радянської Соціалістичної Республіки. Його населення складалося приблизно на 75% з етнічних вірмен і на 25% з етнічних азербайджанців. Збройні дії розпочалися у 1988 році, що збіглося з вимогою Вірменії про включення провінції до складу Вірменії. Азербайджан став незалежним у 1991 році. У вересні 1991 року Рада Нагірного Карабаху оголосила про створення «Нагірно-Карабаської Республіки» (НКР), а в січні 1992 року парламент НКР проголосив незалежність від Азербайджану. Конфлікт поступово переріс у повномасштабну війну, перш ніж у 1994 році було досягнуто домовленості про припинення вогню. Попри переговори щодо мирного врегулювання під егідою Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Мінської групи, політичного врегулювання конфлікту так і не було досягнуто. Самопроголошена незалежність «НКР» не була визнана жодною державою чи міжнародною організацією.

⁴. Див. також, стосовно цієї ж справи, [Рішення](#) Великої палати від 12 травня 2017 року щодо питання справедливої сатисфакції.

⁵. Див. також, стосовно цієї ж справи, [Рішення](#) від 12 грудня 2017 року щодо питання справедливої сатисфакції.

Протоколу № 1 до Конвенції, тривале порушення статті 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) та **тривале порушення статті 13** (право на ефективний засіб правового захисту) Конвенції. Суд, зокрема, постановив, що хоча відмова у доступі цивільних осіб до села була виправдана міркуваннями безпеки, держава була зобов'язана вжити альтернативних заходів для забезпечення прав заявника, доки доступ до майна був неможливим. Той факт, що мирні переговори тривають, не звільняє уряд Азербайджану від обов'язку вжити інших заходів. Суд також зазначив, що необхідним є механізм розгляду майнових претензій, який був би легко доступним, щоб заявники та інші особи в їхньому становищі могли відновити свої майнові права та отримати компенсацію.

Заяви, що перебувають на розгляді

Наразі на розгляді Суду перебуває сім міждержавних заяв, які стосуються переважно конфлікту між Вірменією та Азербайджаном/Нагірним Карабахом, що мав місце в період з 27 вересня 2020 року по 10 листопада 2020 року (дата набуття чинності угоди про припинення вогню). Ці справи містять твердження про масові порушення Конвенції.

На розгляді Суду також перебувають індивідуальні заяви щодо осіб, захоплених у полон під час конфлікту наприкінці 2020 року. Правило 39 (тимчасові заходи) Регламенту Суду неодноразово застосовувалося у цих справах.

«Вірменія проти Азербайджану» (№ 42521/20), та «Азербайджан проти Вірменії» (№ 47319/20)

Заяви подані 27 вересня 2020 року та 27 жовтня 2020 року відповідно — Відмова на користь Великої Палати у травні 2021 року

Заяви стосуються переважно нещодавніх бойових дій між Вірменією та Азербайджаном і містять твердження про широкомасштабні порушення Конвенції державами-відповідачами під час бойових дій, включаючи невідбиркові напади на цивільне населення, а також цивільну і державну власність та інфраструктуру; страти, жорстоке поводження і каліцтва комбатантів і цивільних осіб; захоплення і тривале утримання під вартою військовополонених; примусове переміщення цивільного населення з районів, що постраждали від бойових дій. Азербайджан також стверджує, що Вірменія відповідальна за низку порушень Конвенції з 1992 року, включаючи тривале переміщення сотень тисяч азербайджанців з їхніх домівок та майна; жорстоке поводження та зникнення азербайджанських громадян без належного розслідування; а також знищення культурних та релігійних цінностей.

У контексті згаданих міждержавних справ до Суду надходили запити про вжиття тимчасових заходів. Вважаючи, що ситуація призвела до ризику серйозних порушень Конвенції, Суд застосував тимчасовий захід відповідно до Правил 39 (тимчасові заходи) Регламенту Суду та закликав Азербайджан і Вірменію утриматися від вжиття будь-яких заходів, зокрема військових дій, які можуть спричинити порушення прав цивільного населення, передбачених Конвенцією, в тому числі поставлення під загрозу їхнього життя та здоров'я, та дотримуватися своїх зобов'язань за Конвенцією, зокрема, щодо статті 2 (право на життя) та статті 3 (заборона катування) Конвенції⁶.

9 березня 2021 року Палата, до якої були розподілені дві міждержавні заяви, одностайно вирішила повідомити сторони про свій намір відмовитися від юрисдикції на користь Великої Палати. Жодна зі сторін не заперечувала проти відмови від юрисдикції.

⁶. Детальніше про цей тимчасовий захід, а також про багато інших заяв про забезпечення позову, отриманих і розглянутих Судом у зв'язку з нещодавніми бойовими діями, можна прочитати в пресрелізах від 30 вересня 2020 року ([посилання](#)), 27 жовтня 2020 року ([посилання](#)), 4 листопада 2020 року ([посилання](#)), 16 грудня 2020 року ([посилання](#)), 4 лютого 2021 року ([посилання](#)) та 16 березня 2021 року ([посилання](#)).

Палата відмовилася від юрисдикції на користь Великої Палати 11 травня 2021 року.

Вірменія проти Туреччини (№ 43517/20)

Заява подана 4 жовтня 2020 р.

Ця справа стосується передбачуваної ролі Туреччини у нещодавніх збройних зіткненнях між Вірменією та Азербайджаном, які відбулися між 27 вересня та 10 листопада 2020 року (дата набуття чинності угоди про припинення вогню). Зокрема, Вірменія стверджує, що Туреччина надавала допомогу азербайджанським збройним силам під час конфлікту.

Раніше, 4 жовтня 2020 року, Суд отримав запит про застосування тимчасового заходу, який було подано Вірменією проти Туреччини у зв'язку з вищезгаданою міждержавною справою. 6 жовтня 2020 року Суд, застосовуючи правило 39 (тимчасові заходи) Регламенту Суду, закликав усі держави, прямо чи опосередковано залучені до конфлікту, включаючи Туреччину, утримуватися від дій, які сприятимуть порушенню конвенційних прав цивільних осіб, і поважати свої зобов'язання за Конвенцією⁷. 17 листопада 2020 року Уряд Туреччини звернувся до Суду з проханням скасувати цей тимчасовий захід. Вони посилалися, зокрема, на заяву, підписану 9 листопада 2020 року Президентом Республіки Азербайджан, Прем'єр-міністром Республіки Вірменія та Президентом Російської Федерації, в якій було оголошено про припинення бойових дій з опівночі 10 листопада 2020 року. 1 грудня 2020 року Суд вирішив, у світлі інформації, наданої урядом Туреччини, скасувати тимчасовий захід, раніше зазначений 6 жовтня 2020 року⁸.

На підставі заповненого формуляра заяви, отриманого Судом у міждержавній справі «Вірменія проти Туреччини» 9 травня 2021 року, було відкрито провадження у справі за скаргами на стверджувані порушення Конвенції. Першим питанням, яке має розглянути Суд, є прийнятність заяви. Як перший крок, відповідно до Правила 51 § 1 (розподіл заяв та подальша процедура), Голова Суду передав справу до Третьої секції та направив повідомлення про заяву державі-відповідачу.

Вірменія проти Азербайджану (№ 2) (№ 33412/21)

Заява подана 29 червня 2021 р.

Вірменія проти Азербайджану (№ 3) (№ 42445/21)

Заява подана 24 серпня 2021 р.

Вірменія проти Азербайджану (№ 4) (№ 15389/22)

Заява подана 24 березня 2022 р.

Три вищезгадані заяви містять твердження про різні порушення статей 2 (право на життя), 3 (заборона катування), 6 (право на справедливий судовий розгляд) та 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) Конвенції.

Азербайджан проти Вірменії (№ 2) (№ 39912/22)

Заява подана 18 серпня 2022 р.

Ця заява стосується стверджуваного мародерства та руйнування будинків, підпалів дерев та руйнування інфраструктури вірменами, які залишали місто Лачин та прилеглу територію, як стверджується, за наказом або за сприяння Вірменії.

⁷. [Посилання](#) на пресреліз від 6 жовтня 2020 року.

⁸. [Посилання](#) на пресреліз від 2 грудня 2020 року.

Справи, пов'язані з війною в Хорватії

Мар'уш проти Хорватії

27 травня 2014 року (Велика Палата)

Ця справа стосувалася засудження у 2007 році колишнього командувача хорватської армії за воєнні злочини проти цивільного населення, скоєні у 1991 році. Заявник скаржився, зокрема, на порушення його права бути судимим неупередженим судом і захищати себе особисто. Він також стверджував, що кримінальні правопорушення, за які його було засуджено, були тими самими, що й ті, які були предметом провадження проти нього, припиненого у 1997 році на підставі закону про загальну амністію.

Суд постановив, що **не було порушення статті 6 § 1 і 3 (с)** (право на справедливий суд) Конвенції, вважаючи, що видалення заявника із зали судового засідання не завдало шкоди його праву на захист у ступені, несумісному з цим положенням. Суд також постановив, що **стаття 4** (право не бути притягненим до суду або покараним двічі) **Протоколу № 7** до Конвенції **не може бути застосована** до обвинувачень, пов'язаних зі злочинами, які були предметом судового розгляду проти заявника, припиненого у 1997 році на підставі закону про загальну амністію. Водночас він визнав **неприйнятною** скаргу за статтею 4 Протоколу № 7 щодо права заявника не бути двічі притягненим до суду або покараним за обвинуваченнями, знятими прокурором у січні 1996 року. Суд, зокрема, встановив, що в міжнародному праві зростає тенденція вважати неприйнятним надання амністії у зв'язку з серйозними порушеннями прав людини. Суд дійшов висновку, що, висунувши новий обвинувальний акт проти заявника і засудивши його за воєнні злочини проти цивільного населення, хорватська влада діяла відповідно до вимог статті 2 (право на життя) і статті 3 (заборона катування) Конвенції, а також відповідно до рекомендацій різних міжнародних органів.

«Миланкович проти Хорватії»

20 січня 2022 р.

Ця справа стосувалася засудження заявника за воєнні злочини, скоєні поліцейськими підрозділами під його командуванням проти сербського цивільного населення та військовополоненого на території Хорватії в період з середини серпня 1991 року до середини червня 1992 року. Заявник скаржився на те, що, засуджуючи його за ці злочини, національні суди застосували протокол, який застосовується лише до міжнародних збройних конфліктів, тоді як події відбувалися до здобуття Хорватією незалежності, а отже, під час неміжнародного збройного конфлікту.

Суд постановив, що у справі заявника **не було порушення статті 7** (ніякого покарання без закону) Конвенції. Він, зокрема, встановив, що засудження заявника за воєнні злочини на підставі його службових обов'язків мало на момент подій достатньо чітке правове підґрунтя в міжнародному праві, яке також охоплює неміжнародні збройні конфлікти, і що він повинен був знати, що його нездатність запобігти їхньому вчиненню поліцейськими підрозділами, які перебували під його командуванням, призведе до його кримінальної відповідальності. Не має значення, чи були ці злочини скоєні до або після здобуття Хорватією незалежності.

Справи, що стосуються війни в Боснії і Герцеговині

Палич проти Боснії та Герцеговини

15 лютого 2011 р.

Ця справа стосувалася зникнення під час війни в Боснії і Герцеговині військового командира, який на той час очолював одне з місцевих угруповань. У липні 1995 року, після того, як місцеві опозиційні сили (VRS, що склалися в основному з сербів) взяли під контроль район Жепа в Боснії і Герцеговині, він поїхав на переговори про умови капітуляції своїх сил і зник безвісти. Його дружина неодноразово намагалася дізнатися про його долю з офіційних джерел, але безрезультатно. Вона скаржилася на те, що Боснія і Герцеговина не провела розслідування зникнення і смерті її чоловіка, і що вона страждала від цього протягом багатьох років.

Суд постановив, що **не було порушення статті 2** (право на життя), **3** (заборона катування) **або 5** (право на свободу та особисту недоторканність) Конвенції. Суд постановив, що заява є прийнятною, оскільки зникнення чоловіка заявниці не було зафіксовано до 12 липня 2002 року — дати, коли Боснія і Герцеговина ратифікувала Конвенцію. Суд також зазначив, що попри початкові затримки слідство нарешті ідентифікувало останки чоловіка заявниці. Це було значним досягненням саме по собі, враховуючи, що під час війни в Боснії і Герцеговині понад 30 000 осіб зникли безвісти. Органи прокуратури були незалежними, і хоча існувало певне занепокоєння щодо одного з членів однієї зі спеціальних слідчих комісій, це не вплинуло на проведення поточного кримінального розслідування. Крім того, після тривалої та жорстокої війни Боснії і Герцеговині довелося робити вибір щодо пріоритетів і ресурсів.

Фундація «Матері Сребрениці» та інші проти Нідерландів

11 червня 2013 року (ухвала щодо прийнятності)

Ця справа стосувалася скарги родичів постраждалих від різанини в Сребрениці 1995 року та неурядової організації, що представляла інтереси родичів жертв, на рішення нідерландських судів визнати їхню справу проти Організації Об'єднаних Націй (ООН) непринятною на тій підставі, що ООН користується імунітетом від юрисдикції національних судів. Посилаючись, зокрема, на статтю 6 (право на справедливий суд) Конвенції, заявники стверджували, що цим рішенням було порушено їхнє право на доступ до суду.

Суд визнав заяву **непринятною** як щодо громадської організації, так і щодо окремих заявників. Суд встановив, що громадська організація сама не постраждала від оскаржуваних питань, а отже, не може вважатися «жертвою» порушення Конвенції. Що стосується окремих заявників, Суд відхилив скаргу як явно необґрунтовану, оскільки надання імунітету ООН мало законну мету. Він, зокрема, постановив, що включення військових операцій відповідно до Глави VII Статуту ООН до сфери національної юрисдикції означало б дозволити державам втручатися в ключову місію ООН із забезпечення міжнародного миру і безпеки; що цивільний позов не скасовує імунітет лише з тієї причини, що він ґрунтується на твердженні про особливо серйозне порушення міжнародного права, навіть геноцид; і що за даних обставин відсутність альтернативного доступу до юрисдикції не зобов'язує національні суди втручатися в ситуацію.

Мактуф і Дам'янович проти Боснії та Герцеговини

18 липня 2013 року (Велика Палата)

Обидва заявники у цій справі були засуджені Судом Боснії і Герцеговини за війсьні злочини, скоєні проти цивільного населення під час війни 1992–1995 років. Вони скаржилися, зокрема, на те, що до них було застосовано більш суворий кримінальний закон, а саме Кримінальний кодекс Боснії і Герцеговини 2003 року, який мав зворотну силу, ніж той, що діяв на момент вчинення ними злочинів — у 1992 і 1993 роках відповідно, а саме Кримінальний кодекс Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія 1976 року.

Суд постановив, що сталося **порушення статті 7** Конвенції (ніякого покарання без закону). Враховуючи тип злочинів, за які були засуджені заявники (війсьні злочини на відміну від злочинів проти людяності), а також ступінь тяжкості (жоден із заявників не був притягнутий до кримінальної відповідальності за загибель людей), Суд встановив, що заявники могли б отримати більш м'які покарання, якби був застосований Кодекс 1976 року. Оскільки існувала реальна можливість того, що зворотне застосування Кодексу 2003 року за особливих обставин цієї справи було невідгідним для заявників, Суд постановив, що їм не було надано ефективних гарантій проти призначення більш суворого покарання.

Мустафіч-Мужіч та інші проти Нідерландів

30 серпня 2016 року (ухвала щодо прийнятності)

Заявники, родичі чоловіків, загиблих під час різанини в Сребрениці в липні 1995 року, інкримінували кримінальну відповідальність трьом нідерландським військовослужбовцям, які входили до складу миротворчих сил ООН. Вони скаржилися на те, що влада Нідерландів неправомірно відмовилася розслідувати і притягнути до відповідальності військовослужбовців за те, що вони нібито відправили їхніх родичів на вірну смерть, наказавши їм покинути безпечне місце розташування миротворців ООН після того, як сили боснійських сербів захопили Сребреницю та її околиці.

Суд визнав заяву **неприйнятною**, встановивши, що влада Нідерландів провела достатнє розслідування інциденту і належним чином розглянула вимогу заявників про кримінальне переслідування. Що стосується розслідування, Суд постановив, що національні та міжнародні органи влади провели широке і неодноразове розслідування. Не було ніякої тривалої невизначеності щодо характеру і ступеня причетності трьох військовослужбовців, і тому неможливо зробити висновок про те, що розслідування було неефективним або неадекватним. Що стосується рішення не порушувати кримінальну справу — прийнятого на підставі того, що малоімовірно, що будь-яке кримінальне переслідування призведе до обвинувального вироку — Суд відхилив скарги заявників на те, що це рішення було упередженим, непослідовним, надмірним або необґрунтованим фактами.

Справи, що стосуються операції НАТО в колишній Югославії

Банковіч та інші проти Бельгії та 16 інших держав-учасниць

19 грудня 2001 року (Велика Палата — ухвала щодо прийнятності)

Заява була подана шістьма особами, які мешкають у Белграді (Сербія), проти 17 держав-членів НАТО (Організації Північноатлантичного договору), які також є державами-учасницями Конвенції. Заявники скаржилися на бомбардування НАТО в рамках кампанії повітряних ударів під час косовського конфлікту штаб-квартири Сербського радіо і телебачення в Белграді, що призвело до пошкодження будівлі і загибелі кількох людей.

Суд визнав заяву **неприйнятною**. Він встановив, що, хоча міжнародне право не виключає здійснення державою юрисдикції екстериторіально, юрисдикція, за загальним правилом, визначається і обмежується суверенними територіальними правами інших відповідних держав. Інші підстави юрисдикції були винятковими і вимагали спеціального обґрунтування в конкретних обставинах кожної справи. Конвенція була багатостороннім договором, що діяв в основному в регіональному контексті і, зокрема, в правовому просторі (*espace juridique*) Договірних держав. Тодішня Союзна Республіка Югославія явно не підпадала під цей правовий простір. Суд не був переконаний, що між потерпілими та державами-відповідачами існував будь-який юрисдикційний зв'язок.

Маркович та інші проти Італії

14 грудня 2006 року (Велика Палата)

Заява стосувалася позову про відшкодування шкоди, поданого десятима заявниками, громадянами колишньої Сербії та Чорногорії, до італійських судів у зв'язку із загибеллю їхніх родичів внаслідок повітряних ударів, завданих 23 квітня 1999 року альянсом НАТО по штаб-квартирі «Радіо і телебачення Сербії» (РТС) в Белграді. Вони стверджували, посилаючись на статтю 6 (право на справедливий суд) у поєднанні зі статтею 1 (зобов'язання поважати права людини) Конвенції, що їм було відмовлено в доступі до суду.

Суд постановив, що після того, як заявники подали цивільний позов до італійських судів, безперечно, існував «юрисдикційний зв'язок» для цілей статті 1 (зобов'язання поважати права людини) Конвенції. Однак Суд **не знайшов порушення статті 6** (право на справедливий судовий розгляд) Конвенції, постановивши, що вимоги заявників були справедливо розглянуті у світлі італійських правових принципів, що застосовуються до деліктного права.

Беграмі та Беграмі проти Франції (Behrami v. France) та Сараматі проти Франції, Німеччини й Норвегії (Saramati v. France, Germany and Norway)

31 травня 2007 року (Велика Палата — ухвала щодо прийнятності)

Перша справа стосувалася детонації касетної бомби в березні 2000 року, скинутої під час бомбардування НАТО 1999 року в тодішній Союзній Республіці Югославії, яку знайшли діти, що гралися, в результаті чого один хлопчик загинув, а інший отримав серйозні поранення. Заявники скаржилися, посилаючись на статтю 2 (право на життя) Конвенції, що смерть одного хлопчика і поранення іншого були пов'язані з тим, що французькі війська міжнародних сил безпеки в Косово (КФОР) не промаркували та/або не знешкодили бомби, що не вибухнули.

Другий випадок стосувався затримання КФОР чоловіка з Косова албанського походження, який підозрювався у причетності до збройних груп, що діяли в прикордонному регіоні між Косово і Колишньою Югославською Республікою Македонія, і, як передбачалося, становив загрозу для безпеки КФОР. Він скаржився на те, що його тримання під вартою в період з липня 2001 року по січень 2002 року порушувало, зокрема, статтю 5 (право на свободу та особисту недоторканність) Конвенції.

Суд визнав заяви **неприйнятними**. Він встановив, що контроль за розмінуванням в Косово підпадає під мандат Тимчасової адміністрації ООН для Косова (Місії ООН в Косові), а видача ордерів на затримання підпадає під мандат КФОР, тобто ООН, враховуючи, що Рада Безпеки ООН прийняла Резолюцію 1244 про створення Місії ООН в Косові та КФОР. ООН мала правосуб'єктність, окрему від правосуб'єктності її держав-членів, і не була Договірною стороною Конвенції. Оскільки Місія ООН в Косові та КФОР залежить від підтримки держав-членів, Конвенція не може тлумачитися таким чином, щоб піддавати дії або бездіяльності Договірних Сторін ретельному розгляду Судом. Це означало б втручання у виконання ключової місії ООН зі збереження миру. Суд дійшов висновку, що нема потреби розглядати питання про його компетенцію щодо розгляду скарг проти Франції з приводу екстериторіальних дій або бездіяльності.

Справи, що стосуються конфлікту в Чечні

На сьогодні Європейський суд з прав людини виніс понад 290 рішень, в яких констатував порушення Конвенції у зв'язку зі збройним конфліктом у Чеченській Республіці (Російська Федерація⁹)¹⁰. Близько 60% заяв стосуються насильницьких зникнень; інші питання включають вбивства і поранення цивільних осіб, руйнування будинків і майна, невідбиркове застосування сили, використання наземних мін, незаконне затримання, тортури і нелюдські умови тримання під вартою.

Заявники найчастіше посилаються на статті 2 (право на життя), 3 (заборона катування), 5 (право на свободу та особисту недоторканність), 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя), 13 (право на ефективний засіб правового захисту) та 14 (заборона дискримінації) Конвенції, а також на статтю 1 (захист майна) Першого Протоколу до Конвенції.

Перші рішення були винесені Судом у 2005 році і стосувалися непропорційного застосування сили під час військової кампанії 1999–2000 років (**Ісаєва, Юсупова і Базаєва проти Росії** та **Ісаєва проти Росії**, рішення від 24 лютого 2005 року).

У низці справ державні службовці були визнані відповідальними за позасудові вбивства родичів заявників (**«Хашієв і Акаєва проти Росії» (Khashiyev and Akayeva v. Russia)**, рішення від 24 лютого 2005 року; **Мусаєв та інші проти Росії**, рішення від 26 липня 2007 року; **Естаміров та інші проти Росії**, рішення від 12 жовтня 2006 року; **Амуєва та інші проти Росії**, рішення від 25 листопада 2010 року).

2 грудня 2010 року у рішенні **«Абуєва та інші проти Росії»** Суд дійшов висновку, що при проведенні розслідування у цій справі Росія явно знехтувала конкретними висновками попереднього обов'язкового до виконання рішення Суду **«Ісаєва проти**

⁹. 16 вересня 2022 року Російська Федерація перестала бути учасницею Конвенції.

¹⁰. Більш детальну інформацію про стан виконання судових рішень можна знайти [тут](#).

Росії» від 24 лютого 2005 року щодо неефективності тієї ж групи кримінальних проваджень. Суд підкреслив, що будь-які заходи, вжиті в процесі виконання судових рішень, повинні бути сумісними з висновками, викладеними в рішенні Суду. Суд запропонував Комітету міністрів Ради Європи розглянути це питання, посилаючись на статтю 46 (обов'язковість рішень) Конвенції¹¹.

Серед інших нещодавніх судових рішень: **«Есмухамбетов та інші проти Росії»** (29 березня 2011 року), яка стосувалася авіаудару російських військових по селу в Чечні у вересні 1999 року, в результаті якого загинуло п'ять осіб і були зруйновані будинки та майно; **«Ташухаджієв проти Росії»** (25 жовтня 2011 року), яка стосувалася зникнення молодого чоловіка в Чечні після того, як він був затриманий групою військовослужбовців у 1996 році; **«Індербієва проти Росії»** та **«Кадирова та інші проти Росії»** (27 березня 2012 року), яка стосувалася ймовірних вбивств та відсутності ефективного розслідування смерті чотирьох цивільних жінок під час проведення російськими військовослужбовцями операцій із забезпечення безпеки в Чеченській Республіці у 2000 році; **«Умарова та інші проти Росії»** (31 липня 2012 року), що стосувалася зникнення чоловіка, чоловіка і батька п'ятих дітей, та неналежного розслідування подій, пов'язаних з цим; **«Гакаєва та інші проти Росії»** (10 жовтня 2013 року), що стосувалася ймовірних викрадень російськими військовослужбовцями в період між 2000 і 2005 роками серед білого дня в різних громадських місцях Чечні; **«Петімат Ісмаїлова та інші проти Росії»** (18 вересня 2014 р.), що стосується зникнення сімнадцяти осіб у період між 2001 і 2006 роками після того, як вони, як стверджується, були заарештовані у своїх будинках у Чечні державними службовцями; **«Султигов та інші проти Росії»** (9 жовтня 2014 р.), що стосується зникнення сімнадцяти чоловіків і однієї жінки у період між 2000 і 2006 роками після того, як вони, як стверджується, були заарештовані в Чечні російськими військовослужбовцями під час операцій з забезпечення безпеки або на військових блокпостах.

У своєму рішенні у справі **«Аслаханова та інші проти Росії»** від 18 грудня 2012 року за скаргами 16 заявників Суд встановив, що *нерозслідування зникнень, які сталися в період з 1999 по 2006 рік на Північному Кавказі Росії, є проблемою системного характеру, для вирішення якої не існує ефективних засобів правового захисту на національному рівні.*

Суд окреслив два типи **загальних заходів, яких має вжити Росія** для розв'язання цих проблем: полегшити тривалі страждання родин жертв, і виправити структурні недоліки кримінального провадження. Відповідна стратегія повинна була бути невідкладно підготовлена Росією і подана до Комітету міністрів для нагляду за її виконанням. Водночас Суд вирішив не відкладати розгляд аналогічних справ, що перебувають на його розгляді.

Рішення у справі **«Турлуєва проти Росії»** від 20 червня 2013 року стосувалося зникнення молодого чоловіка в жовтні 2009 року після того, як його востаннє бачили в приміщенні полку міліції в Грозному. Суд встановив три **порушення статті 2** (право на життя) Конвенції через ймовірну смерть юнака, через нездатність держави захистити його життя і через непроведення ефективного розслідування його зникнення.

Суд підкреслив, що російська влада достатньою мірою усвідомлювала серйозність проблеми насильницьких зникнень на Північному Кавказі та її небезпечні для життя наслідки, і що останнім часом вона вжила низку заходів для підвищення ефективності розслідувань цього виду злочинів. Тому він, зокрема, встановив, що влада повинна була вжити, але не вжила належних заходів для захисту життя сина заявника, як тільки дізналася про його зникнення.

¹¹. Відповідно до статті 46 Конвенції, Комітет міністрів (КМ), виконавчий орган Ради Європи, здійснює нагляд за виконанням рішень Суду. Додаткову інформацію про процес виконання та стан виконання рішень у справах, що перебувають на контролі КМ, можна знайти на [сайті](#) Департаменту з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Рішення у справі [«Абдулханов та інші проти Росії»](#) від 3 жовтня 2013 року стосувалося російського військового удару по селу в Чечні в лютому 2000 року, в результаті якого загинули 18 родичів заявників.

Вперше у справі, що стосується збройного конфлікту в Чечні, російський уряд визнав, що сталося порушення статті 2 (право на життя), як щодо застосування сили зі смертельними наслідками, так і щодо обов'язку влади розслідувати його обставини.

Суд зазначив, що сторони не заперечували, що заявники та їхні близькі родичі стали жертвами застосування сили зі смертельними наслідками і що не було проведено жодного розслідування, яке могло б встановити ці обставини. Цих міркувань було достатньо для висновку, що сталося **порушення статті 2** (право на життя) Конвенції як у матеріальному, так і в процесуальному аспекті.

Суд також встановив, що коли, як у випадку заявників, кримінальне розслідування застосування сили зі смертельними наслідками було неефективним, ефективність будь-якого іншого засобу правового захисту була підірвана. Відповідно, сталося **порушення** права заявників на ефективний засіб правового захисту відповідно до **статті 13** (право на ефективний засіб правового захисту) Конвенції.

Рішення у справі [«Піцаєва та інші проти Росії»](#) від 9 січня 2014 року стосувалося зникнення 36 чоловіків після того, як вони були викрадені в Чечні групами озброєних людей у спосіб, що нагадував операцію сил безпеки, в період між 2000 і 2006 роками.

У цій справі Суд підтвердив свій висновок, зроблений у попередніх справах, про те, що ситуація є наслідком системної проблеми нерозслідування таких злочинів, для вирішення якої на національному рівні не існує ефективних засобів правового захисту.

У цій справі Суд постановив, що сталося **порушення статті 2** (право на життя) Конвенції як у зв'язку зі зникненням родичів заявників, які вважалися загиблими, так і у зв'язку з неналежним розслідуванням викрадень; **порушення статті 3** (заборона катування) щодо заявників у зв'язку зі зникненням їхніх родичів та реакцією влади на їхні страждання; **порушення статті 5** (право на свободу та особисту недоторканність) у зв'язку з незаконним затриманням родичів заявників; та **порушення статті 13** (право на ефективний засіб правового захисту) Конвенції.

Рішення у справі [«Абакарова проти Росії»](#) від 15 жовтня 2015 року стосувалося повітряної атаки російських військових на село в Чечні в лютому 2000 року, в результаті якої загинула сім'я заявниці, якій на той час було вісім років, а сама вона отримала поранення.

У цій справі Суд постановив, що сталося **порушення** основного положення **статті 2** (право на життя) Конвенції щодо заявниці та її п'яти померлих родичів, **порушення** процесуального аспекту **статті 2** у зв'язку з непроведенням ефективного розслідування застосування сили зі смертельними наслідками представниками держави, а також **порушення статті 13** (право на ефективний засіб правового захисту) Конвенції **у поєднанні зі статтею 2** через недоліки кримінального розслідування, які, своєю чергою, підірвали ефективність будь-якого іншого засобу юридичного захисту, який міг би бути застосований.

Відповідно до **статті 46** (обов'язковість та виконання рішень) Конвенції Суд також зазначив, що при проведенні розслідування у справі заявників держава-відповідач явно проігнорувала конкретні висновки Суду у справах *Ісаєва та Абуєва та інших* (згаданих вище), і жоден з раніше виявлених недоліків розслідування не був усунутий до цього часу. Насправді кримінальне слідство досі не змогло встановити відповідні фактичні обставини подій, у тому числі повний список жертв і причини смертей і поранень, провести незалежний експертний звіт щодо відповідності застосованої сили зі смертельними наслідками принципу «абсолютної необхідності», а також встановити індивідуальну відповідальність командирів і цивільної влади за ті аспекти операції, що призвели до порушення статті 2 Конвенції. Тому Комітет міністрів Ради Європи, діючи відповідно до статті 46 Конвенції, зобов'язаний продовжити розгляд питання про те¹², що можна вимагати від Уряду-відповідача для забезпечення дотримання Конвенції як за допомогою індивідуальних, так і загальних заходів. У світлі висновків Суду ці

¹². Див. виноску 11 вище.

заходи мають бути спрямовані не лише на продовження кримінального розслідування, але й на позасудові механізми, спрямовані на забезпечення того, щоб подібні випадки не повторювалися в майбутньому, і щоб права заявника були належним чином захищені в будь-якому новому провадженні, в тому числі шляхом доступу до заходів для отримання відшкодування за завдану шкоду.

Справи щодо операцій НАТО в Афганістані

«Ханан проти Німеччини»

16 лютого 2021 року (Велика Палата)

Ця справа стосувалася розслідування, проведеного після загибелі двох синів заявника — громадянина Афганістану, який проживав в Афганістані — в результаті авіаудару поблизу Кундуза, Афганістан, у вересні 2009 року за наказом полковника німецького контингенту Міжнародних сил сприяння безпеці в Афганістані (МССБ) під командуванням НАТО, в результаті якого загинуло кілька людей. Заявник стверджував, що німецька держава не провела ефективного розслідування цього авіаудару. Він також скаржився на те, що не мав ефективних національних засобів правового захисту, за допомогою яких можна було б оскаржити рішення Генерального прокурора Німеччини про припинення кримінального розслідування.

Суд постановив, що **не було порушення** процесуальної частини **статті 2** (право на життя) Конвенції, встановивши, що розслідування німецькими органами влади смерті двох синів заявника відповідало вимогам ефективного розслідування за статтею 2. Він зазначив, зокрема, що той факт, що Німеччина зберегла виключну юрисдикцію над своїми військами, розгорнутими в рамках Міжнародних сил сприяння безпеці, щодо тяжких злочинів, які, крім того, вона була зобов'язана розслідувати відповідно до міжнародного та національного права, становить «особливі ознаки», які, взяті в сукупності, спричинили існування юрисдикційного зв'язку для цілей статті 1 (зобов'язання поважати права людини) Конвенції з процесуальним зобов'язанням розслідувати відповідно до статті 2. Суд також зазначив, що німецькі органи цивільної прокуратури не мали законних повноважень проводити слідчі дії в Афганістані відповідно до Угоди про статус сил МССБ, але були б зобов'язані вдатися до міжнародної правової допомоги з цією метою. Однак Федеральний генеральний прокурор зміг покластися на значну кількість матеріалів, що стосуються обставин і наслідків авіаудару. Федеральний Конституційний Суд розглянув ефективність розслідування за конституційною скаргою заявника. Відзначивши, що Федеральний Конституційний Суд міг скасувати рішення про припинення кримінального розслідування, Суд дійшов висновку, що заявник мав у своєму розпорядженні засіб правового захисту, який дозволяв йому оскаржити ефективність розслідування. Нарешті, Суд зазначив, що розслідування авіаудару парламентською слідчою комісією забезпечило високий рівень громадського контролю за цією справою.

Справи, що стосуються міжнародних військових операцій в Іраку під час другої війни в Перській затоці

Аль-Саадун і Муфдхі проти Сполученого Королівства

2 березня 2010 р.

Заявники — двоє мусульман-сунітів з південного Іраку, колишні високопосадовці партії Баас, яких звинуватили у причетності до вбивства двох британських солдатів невдовзі після вторгнення в Ірак у 2003 році. Вони скаржилися на те, що британська влада передала їх під варту Іраку 31 грудня 2008 року і що їм загрожував реальний ризик бути підданими несправедливому судовому розгляду з подальшою стратою через повішення.

У своєму рішенні щодо прийнятності від 30 червня 2009 року Суд постановив, що влада Сполученого Королівства мала повний і винятковий контроль, спочатку за допомогою військової сили, а потім на підставі закону, над місцями утримання під вартою, в яких перебували заявники. Суд встановив, що заявники перебували під

юрисдикцією Сполученого Королівства і залишалися такими до їхньої фізичної передачі під варту іракській владі 31 грудня 2008 року.

У своєму рішенні від 2 березня 2010 року Суд встановив **порушення статті 3** (заборона катування) Конвенції, дійшовши висновку, що передача заявників під варту в Іраку призвела до нелюдського поводження з ними. Зокрема, він зазначив, що іракська влада не надала жодних обов'язкових гарантій того, що вона не стратить заявників. Суд також встановив **порушення статті 13** (право на ефективний засіб правового захисту) **та статті 34** (право на подання індивідуальної заяви) Конвенції, постановивши, що уряд Великої Британії не вжив заходів для виконання вказівки Суду не передавати заявників під варту до Іраку. Нарешті, відповідно до **статті 46** (обов'язковість та виконання судових рішень) Конвенції¹³, Суд звернувся до Уряду Великої Британії з проханням вжити всіх можливих заходів для отримання гарантій від іракської влади, що заявники не будуть засуджені до смертної кари.

Аль-Скейні та інші проти Сполученого Королівства

7 липня 2011 року (Велика Палата)

Ця справа стосувалася смерті шести близьких родичів заявників у Басрі у 2003 році, коли Великобританія була окупаційною державою: троє жертв були застрелені або застрелені і смертельно поранені британськими солдатами; один був застрелений і смертельно поранений під час перестрілки між британським патрулем і невідомими озброєними особами; один був побитий британськими солдатами, а потім змушений був кинутися в річку, де потонув; і один помер на британській військовій базі, на його тілі було виявлено 93 тілесні ушкодження.

Суд постановив, що за виняткових обставин, пов'язаних з прийняттям Сполученим Королівством повноважень з підтримання безпеки на південному сході Іраку з 1 травня 2003 року по 28 червня 2004 року, Сполучене Королівство має юрисдикцію відповідно до статті 1 (зобов'язання поважати права людини) Конвенції щодо цивільних осіб, які загинули під час операцій з забезпечення безпеки, проведених британськими солдатами в Басрі. Суд встановив, що не було проведено незалежного та ефективного розслідування смерті родичів п'яти з шести заявників, що є **порушенням статті 2** (право на життя) Конвенції.

Аль-Джедда проти Сполученого Королівства

7 липня 2011 року (Велика Палата)

Ця справа стосувалася інтернування іракського цивільного громадянина на більш ніж три роки (2004–2007) в центрі утримання під вартою в Басрі, який перебував під контролем британських сил.

Суд встановив, що інтернування заявника відбулося з вини Сполученого Королівства і що, перебуваючи під вартою, він підпадав під юрисдикцію Сполученого Королівства для цілей статті 1 (зобов'язання поважати права людини) Конвенції. Він також визнав **порушення статті 5 § 1** (право на свободу та особисту недоторканність) Конвенції, постановивши, зокрема, що жодна з відповідних резолюцій ООН прямо чи опосередковано не вимагала від Сполученого Королівства помістити особу, яка, на думку влади, становила ризик для безпеки Іраку, під безстрокове ув'язнення без пред'явлення обвинувачення.

Прітчард проти Сполученого Королівства

18 березня 2014 року (рішення про вилучення)

Ця справа стосувалася смертельного поранення солдата Територіальної армії (добровольчої частини резервних сил Великої Британії), який служив в Іраку. Скарга була подана його батьком, який стверджував, що влада Сполученого Королівства не провела повного і незалежного розслідування смерті його сина.

Суд взяв до уваги **дружнє врегулювання**, досягнуте між сторонами. Переконавшись, що врегулювання ґрунтується на повазі до прав людини, визначених у Конвенції та протоколах до неї, і не знайшовши причин, які б виправдовували продовження розгляду заяви, Суд вирішив **вилучити її зі списку справ** відповідно до статті 37 (викреслити заяви) Конвенції

¹³. Див. виноску 11 вище.

Хассан проти Сполученого Королівства (Hassan v. the United Kingdom)

16 вересня 2014 року (Велика Палата)

Ця справа стосувалася захоплення брата заявника британськими збройними силами та його утримання в таборі Букка в Іраку (поблизу Ум Каср). Заявник стверджував, зокрема, що його брат був заарештований і утримувався під вартою британськими силами в Іраку і що його мертве тіло зі слідами катувань і страти було згодом знайдено за нез'ясованих обставин. Він також скаржився на те, що арешт і утримання під вартою були свавільними і незаконними та не мали процесуальних гарантій. Нарешті, він скаржився на те, що британська влада не провела розслідування обставин затримання, жорстокого поводження та смерті його брата.

Справа стосувалася дій британських збройних сил в Іраку, екстериторіальної юрисдикції та застосування Європейської конвенції з прав людини в контексті міжнародного збройного конфлікту. Зокрема, це була перша справа, в якій договірна держава звернулася до Суду з проханням відмовитися від своїх зобов'язань за статтею 5 (право на свободу та особисту недоторканність) Конвенції або якимось іншим чином інтерпретувати їх у світлі повноважень на затримання, наданих їй міжнародним гуманітарним правом.

У цій справі Суд постановив, що брат заявника перебував **під юрисдикцією Сполученого Королівства** з моменту його арешту британськими військами у квітні 2003 року до моменту його звільнення з автобуса, який доставив його з табору Букка під військовим конвоєм до місця висадки у травні 2003 року.

Суд також постановив, що **не було порушення пунктів 1, 2, 3 і 4 статті 5 (право на свободу та особисту недоторканність)** Конвенції у зв'язку з фактичним захопленням і триманням під вартою брата заявника. Він вирішив, зокрема, що міжнародне гуманітарне право та Європейська конвенція передбачають гарантії від свавільного затримання під час збройного конфлікту і що підстави для допустимого позбавлення волі, викладені в статті 5, повинні, наскільки це можливо, відповідати захопленню військовополонених і затриманню цивільних осіб, які становлять загрозу безпеці, згідно з Третьою і Четвертою Женевськими конвенціями. Суд також встановив, що у цій справі існували законні підстави відповідно до міжнародного права для захоплення та утримання під вартою брата заявника, який був знайдений британськими військами озброєним на даху будинку свого брата, де було знайдено іншу зброю та документи, що становлять цінність для військової розвідки. Крім того, після прибуття до табору Букка він був підданий перевірці, яка встановила, що він є цивільною особою, яка не становить загрози для безпеки, і призвела до його звільнення з-під варти. Таким чином, захоплення та тримання під вартою брата заявника не було свавільним.

Нарешті, Суд визнав **неприйнятними** за браком доказів скарги заявника за статтею 2 (право на життя) та 3 (заборона катування) Конвенції щодо стверджуваного жорстокого поводження та смерті його брата.

Джалуд проти Нідерландів

20 листопада 2014 р.

Ця справа стосувалася розслідування владою Нідерландів обставин смерті іракського цивільного (сина заявника), який помер від вогнепальних поранень в Іраку у квітні 2004 року під час інциденту за участю військовослужбовців Королівської армії Нідерландів. Заявник скаржився на те, що розслідування вбивства його сина не було ні достатньо незалежним, ні ефективним.

Суд встановив, що скарга на розслідування інциденту, який стався в районі під командуванням офіцера збройних сил Сполученого Королівства, підпадає **під юрисдикцію Нідерландів** у розумінні статті 1 (зобов'язання поважати права людини) Конвенції. Суд, зокрема, зазначив, що Нідерланди зберегли повне командування над своїми військовослужбовцями в Іраку.

Суд також постановив, що сталося **порушення статті 2** (право на життя) Конвенції в її процесуальному аспекті, оскільки влада Нідерландів не провела ефективного розслідування смерті сина заявника. Суд дійшов висновку, що розслідування характеризувалося серйозними недоліками, які зробили його неефективним. Зокрема, органи судової влади не отримали записів ключових свідчень; не було вжито жодних запобіжних заходів проти змови перед допитом офіцера нідерландської армії, який стріляв у машину, що перевозила жертву; розтин тіла жертви був неналежним. Суд визнав, що нідерландські військові та слідчі, перебуваючи в чужій країні після бойових дій, працювали в складних умовах. Однак недоліки в розслідуванні, які серйозно знизили його ефективність, не можна вважати невідворотними навіть за таких умов.

Міждержавна справа щодо грузино-російського конфлікту¹⁴

Грузія проти Росії (II)

21 січня 2021 року (Велика Палата)

Ця справа стосувалася тверджень Уряду Грузії про адміністративні дії з боку Російської Федерації, що призвели до різних порушень Конвенції, у зв'язку зі збройним конфліктом між Грузією та Російською Федерацією в серпні 2008 року.

Суд встановив, що необхідно розрізняти військові операції, що проводилися під час активної фази бойових дій (з 8 по 12 серпня 2008 року), та інші події, що відбувалися після припинення активної фази бойових дій, тобто після укладення угоди про припинення вогню від 12 серпня 2008 року.

Суд взяв до уваги зауваження та численні інші документи, подані сторонами, а також звіти міжнародних урядових та неурядових організацій. Крім того, він заслухав свідчення 33 свідків.

За результатами розгляду справи Суд дійшов висновку, що події, які мали місце під час активної фази військових дій (8–12 серпня 2008 року), не підпадають під юрисдикцію Російської Федерації для цілей статті 1 (зобов'язання поважати права людини) Конвенції, та оголошує цю частину заяви неприйнятною. Однак він визнав, що Російська Федерація здійснювала «ефективний контроль» над Південною Осетією, Абхазією і «буферною зоною» в період з 12 серпня по 10 жовтня 2008 року, тобто до дати офіційного виведення російських військ. Після цього періоду сильна російська присутність і залежність влади Південної Осетії та Абхазії від Російської Федерації свідчили про продовження «ефективного контролю» над Південною Осетією та Абхазією. Тому Суд дійшов висновку, що **події, які відбулися після** припинення військових дій, тобто після **угоди про припинення вогню від 12 серпня 2008 року, підпадають під юрисдикцію Російської Федерації** для цілей статті 1 Конвенції. У зв'язку з цим Суд постановив:

- що мала місце **адміністративна практика, яка суперечить статтям 2** (право на життя), **3** (заборона катування) **та 8** (право на повагу до приватного і сімейного життя) Конвенції **та статті 1** (захист майна) Першого **Протоколу** до Конвенції;
- що грузинські цивільні особи, затримані південноосетинськими силами в Цхінвалі приблизно між 10 і 27 серпня 2008 року, підпадали під юрисдикцію Російської Федерації для цілей статті 1 Конвенції;
- що існувала **адміністративна практика, яка суперечить статті 3** Конвенції щодо умов утримання близько 160 грузинських цивільних осіб і принизливих дій, яких вони зазнали, що спричинило їм незаперечні страждання, і все це слід розглядати як нелюдське та таке, що принижує гідність, поводження;
- що існувала **адміністративна практика, яка суперечить статті 5** (право на свободу та особисту недоторканність) Конвенції щодо свавільного затримання цивільних осіб Грузії в серпні 2008 року;

¹⁴. 16 вересня 2022 року Російська Федерація перестала бути учасницею Конвенції.

- що грузинські військовополонені, які утримувалися в Цхінвалі між 8 і 17 серпня 2008 року південноосетинськими силами, підпадали під юрисдикцію Російської Федерації для цілей статті 1 Конвенції;
 - що існувала **адміністративна практика, яка суперечить статті 3** Конвенції щодо актів тортур, постраждалими особами яких були грузинські військовополонені;
 - що громадяни Грузії, яким не дозволили повернутися до Південної Осетії або Абхазії, потрапили під юрисдикцію Російської Федерації;
 - що існувала **адміністративна практика, яка суперечила статті 2** (свобода пересування) **Протоколу № 4** до Конвенції щодо неможливості повернення громадян Грузії до своїх домівок;
 - що порушення **положень статті 2** (право на освіту) **Протоколу № 1** Конвенції не було;
 - що Російська Федерація мала процесуальне зобов'язання згідно зі статтею 2 Конвенції провести належне та ефективне розслідування не лише подій, які відбулися після припинення бойових дій (12 серпня 2008 року), але й подій, що відбувалися під час активної фази бойових дій (8–12 серпня 2008 р.);
 - що сталося **порушення статті 2** Конвенції в її процесуальному аспекті;
 - що **нема потреби розглядати окремо** скаргу Грузії за **статтею 13** (право на ефективний засіб юридичного захисту) Конвенції у поєднанні з іншими статтями;
 - що держава-відповідач **не виконала своїх зобов'язань за статтею 38** (зобов'язання надати необхідні ресурси для розгляду справи) Конвенції.
- Суд також встановив, що питання застосування статті 41 (справедлива сатисфакція) Конвенції не було готовим до вирішення і тому має бути повністю зарезервоване для вирішення на більш пізній термін.

Справи, що стосуються українсько-російського питання¹⁵

Україна проти Росії (III)

1 вересня 2015 року (рішення — виключено)

Ця справа стосувалася позбавлення волі та передбачуваного жорстокого поводження з громадянином України, який належить до кримськотатарської етнічної групи, в контексті кримінального провадження, порушеного проти нього російською владою.

Суд **вирішив вилучити** цю заяву **зі списку справ** після того, як Уряд України повідомив його про те, що він не бажає продовжувати розгляд цієї заяви, враховуючи, що на розгляді Суду перебуває індивідуальна заява (№ 49522/14), що стосується того ж предмета.

Лісний та інші проти України та Росії

5 липня 2016 року (ухвала щодо прийнятності)

Ця справа по суті стосувалася скарг трьох громадян України на обстріли їхніх будинків під час бойових дій на сході України з початку квітня 2014 року і далі.

Суд визнав заяви **неприйнятними** як такі, що є явно необґрунтованими. Попри те, що Суд за певних виняткових обставин, які не залежать від заявників — як, наприклад, у цій справі, коли існує ситуація тривалого конфлікту, — застосовував більш поблажливий підхід до доказів, які мають бути подані йому на підтримку індивідуальних заяв, він встановив, що заявники у цій справі, подавши, по суті, лише свої паспорти як докази, не обґрунтували достатньою мірою свої скарги. У цій справі Суд також повторив, що, як правило, якщо заявник не надає жодних доказів на підтримку своїх аргументів, таких як документи, що підтверджують право власності або право на проживання, його скарги не можуть бути задоволені.

¹⁵. 16 вересня 2022 року Російська Федерація перестала бути учасницею Конвенції.

Заяви, що перебувають на розгляді

Міждержавні заяви

«Україна проти Росії» (X) (№ 11055/22)

Отримання заповненої форми заяви 23 червня 2022 року

Ця міждержавна справа стосується тверджень Уряду України про масові та грубі порушення прав людини, вчинені Російською Федерацією під час військових дій на території України з 24 лютого 2022 року.

У березні та квітні 2022 року Суд вказав Уряду Російської Федерації на низку тимчасових заходів у зв'язку з військовими діями, що розпочалися 24 лютого 2022 року в різних частинах України. Він також підтвердив, що тимчасові заходи, зазначені 13 березня 2014 року як для Російської Федерації, так і для України у зв'язку з подіями на сході України, залишаються чинними¹⁶.

Україна проти Росії (щодо Криму) (№ 20958/14 та № 38334/18)¹⁷

Передача справи на розгляд Великої Палати у травні 2018 року — рішення Великої Палати щодо прийнятності від 14 січня 2021 року

Ця справа стосується тверджень України про систематичні («адміністративну практику») порушення Російською Федерацією Європейської конвенції з прав людини в Криму¹⁸. Як ілюстрація стверджуваної практики український уряд в основному покладається на окремі випадки та наслідки загальних заходів, прийнятих щодо Криму в період з 27 лютого 2014 року, дати, коли, як вони стверджують, Росія здійснила екстериторіальну юрисдикцію над Кримом, до 26 серпня 2015 року, дати подання їхньої другої скарги. Вони також стверджують, що мета їхньої заяви полягає не в тому, щоб домогтися індивідуального встановлення порушень і справедливої сатисфакції, а в тому, щоб встановити наявність систематичних порушень, покласти їм край і запобігти їхньому повторенню. Вони посилаються, зокрема, на статтю 2 (право на життя), статтю 3 (заборона катування), статтю 5 (право на свободу та особисту недоторканність), статтю 6 (право на справедливий суд), статтю 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя), статтю 9 (свобода думки, совісті і релігії), статтю 10 (свобода вираження поглядів), статтю 11 (свобода зібрань та об'єднання) та статтю 14 (заборона дискримінації) Конвенції. Вони також скаржаться за статтею 1 (захист права власності) та статтею 2 (право на освіту) Першого Протоколу до Конвенції, а також за статтею 2 (свобода пересування) Протоколу № 4 до Конвенції. Суд застосував до справи правило 39 (тимчасові заходи) Регламенту Суду. Він закликав Росію та Україну утриматися від заходів, зокрема військових дій, які можуть призвести до порушення прав цивільного населення, передбачених Конвенцією, зокрема, статтями 2 (право на життя) та 3 (заборона катування).

7 травня 2018 року палата, яка розглядала ці міждержавні заяви, відмовилася від юрисдикції на користь Великої Палати.

11 вересня 2019 року Велика Палата провела слухання у справі (див. [пресреліз та запис слухання](#)).

У своєму [рішенні щодо прийнятності](#) від 14 січня 2021 року Велика Палата визнала заяву **частково прийнятною**.

¹⁶. Дивіться пресрелізи від 1 березня 2022 року ([посилання](#)), 4 березня 2022 ([посилання](#)) та 1 квітня 2022 ([посилання](#)).

¹⁷. Справа ведеться за двома заявами (№ 20958/14 та 42410/15) проти Росії, поданих Україною до Суду 13 березня 2014 року та 26 серпня 2015 року відповідно. Обидві заяви стосуються подій у Криму та на сході України. 11 червня 2018 року обидві заяви були об'єднані та отримали нову назву «Україна проти Росії (щодо Криму)» за заявою № 20958/14. Скарги, що стосуються подій на сході України, були об'єднані в заяву № 8019/16.

¹⁸. «Крим» означає Автономну Республіку Крим (АРК) та місто Севастополь.

По-перше, Велика палата визначила обсяг питання, що стоїть перед нею, і постановила, що необхідно вирішити, чи є прийнятною стверджувана система порушень прав людини Росією в Криму у відповідний період, а саме з 27 лютого 2014 року по 26 серпня 2015 року. Суд постановив, що його завданням у цій справі не було вирішувати, чи було прийняття Криму до складу Росії, згідно з російським законодавством, законним з погляду міжнародного права.

Перш ніж розглядати твердження про адміністративну практику, він повинен був розглянути, чи мала Росія «юрисдикцію» у значенні статті 1 (зобов'язання поважати права людини) Конвенції над Кримом станом на 27 лютого 2014 року, і, отже, чи мала вона компетенцію розглядати цю заяву. Суд встановив, що **факти, на які скаржиться** Уряд України, справді **належать до «юрисдикції» Росії** на підставі здійснюваного ефективного контролю над Кримом із зазначеної дати. Ухвалюючи таке рішення, він взяв до уваги, зокрема, збільшення обсягів і чисельності військової присутності Росії в Криму в січні-березні 2014 р. без згоди українських органів влади на це чи надання будь-яких доказів існування загрози для російських військових, що перебували на зазначеній території згідно з чинними на той час двосторонніми угодами між цими державами. Він також встановив, що позиція Уряду України залишалася впорядкованою і послідовною протягом усього часу розгляду справи; він надав детальну та конкретну інформацію, підкріплену достатніми доказами, що свідчать про те, що російські військові не були «пасивними спостерігачами», а брали активну участь у подіях, яких стосується заява.

Цей висновок не впливає на питання відповідальності Росії за Конвенцією за оскаржувані дії, яке належить до етапу розгляду справи по суті в Суді.

Далі Суд визначив і застосував застосовний поріг доказовості та свій підхід до стандартів і тягара доведення і оголосив **прийнятними**, без упередження щодо суті справи, **всі скарги** Уряду України, за **винятком кількох, на адміністративну практику порушень прав людини з боку Росії**.

Нарешті, він **вирішив повідомити Уряд Росії про скаргу**, яка не була подана до 2018 року, **щодо ймовірного переміщення українських «засуджених» на територію Росії**, і, враховуючи перетин у цьому відношенні з іншою міждержавною заявою, «Україна проти Росії» (№ 38334/18), вирішив приєднати останню заяву до цієї справи та розглянути питання прийнятності та суті цієї скарги та останньої заяви одночасно з етапом розгляду справи по суті.

«Україна та Нідерланди проти Росії» (№8019/16, 43800/14 і 28525/20):

Заяви, що перебувають на розгляді Великої Палати — ухвала Великої Палати щодо прийнятності від 30 листопада 2022 року

Ця справа стосується скарг, пов'язаних з конфліктом на сході України за участю проросійських сепаратистів, який розпочався навесні 2014 року. Уряд України в основному скаржився на передбачувану постійну практику («адміністративну практику») порушень низки статей Європейської конвенції з прав людини сепаратистами «Донецької народної республіки» (ДНР) і «Луганської народної республіки» (ЛНР), а також російськими військовослужбовцями. Уряд Королівства Нідерландів подав скаргу у зв'язку зі збиттям літака рейсу MH17 «Малайзійських авіаліній» на сході України 17 липня 2014 року, в результаті якого загинули 298 осіб, у тому числі 196 громадян Нідерландів. Уряди-заявники стверджували, що їхні скарги підпадають під юрисдикцію Російської Федерації.

Оскільки стверджувалося, що багато адміністративних практик тривають, Суд розглядав докази до 26 січня 2022 року, дати слухання щодо прийнятності у справі. У своєму рішенні, оприлюдненому 25 січня 2023 року, серед іншого, Суд дійшов висновку, що райони на сході України, які перебували в руках сепаратистів, з 11 травня 2014 року і щонайменше до 26 січня 2022 року перебували під юрисдикцією Російської Федерації. У ньому йдеться про присутність російських військовослужбовців на сході України з квітня 2014 року та широкомасштабне розгортання російських військ щонайпізніше з серпня 2014 року. Крім того, було встановлено, що держава-відповідач мала значний вплив на військову стратегію сепаратистів; що вона надавала зброю та інше військове обладнання сепаратистам у значних обсягах з перших днів існування «ДНР» і «ЛНР» і протягом наступних місяців і років; що вона здійснювала

артилерійські обстріли за запитом сепаратистів; і що вона надавала політичну та економічну підтримку сепаратистам.

Суд встановив, що було достатньо доказів для виконання тягаря доказування на стадії прийнятності щодо адміністративних практик, які порушують низку статей Конвенції, і оголосив більшість скарг Уряду України прийнятними. Аналогічно, поріг доказовості для цілей прийнятності був досягнутий і щодо скарг Уряду Нідерландів стосовно збиття літака МН17, які також були визнані прийнятними.

На наступному етапі процедури Судом буде розглянуто питання про те, чи сталося порушення Конвенції щодо прийнятних скарг. Рішення буде прийнято у встановленому порядку.

«Україна проти Росії (VIII)» (Ukraine v. Russia (VIII)) (№ 55855/18)

Заява подана 29 листопада 2018 р.

Ця справа стосується військово - морського інциденту, який трапився в Керченській протоці в листопаді 2018 р. і призвів до затримання трьох українських морських суден та членів їхніх команд.

Наразі справа перебуває на розгляді однієї з палат Суду.

«Україна проти Росії (IX)» (Ukraine v. Russia (IX)) (№ 10691/21)

Заява подана 19 лютого 2021 р.

Ця справа стосується тверджень Уряду України щодо тривалої адміністративної практики Російської Федерації, яка полягає в цілеспрямованих операціях з вбивства передбачуваних опонентів Російської Федерації в Росії та на території інших держав. Уряд України також звинувачує Російську Федерацію в адміністративній практиці, яка полягає в нерозслідуванні цих вбивств і навмисному приховуванні їхніх виконавців з метою перешкоджання пошуку відповідальних за них осіб.

Наразі справа перебуває на розгляді Суду.

Росія проти України (№ 36958/21)

Заява подана 22 липня 2021 р.

Ця справа стосується звинувачень російського уряду в адміністративній практиці в Україні, що включає, серед іншого, вбивства, викрадення, примусове переміщення, втручання у виборче право, обмеження на використання російської мови та напади на російські посольства і консульства. Вони також скаржаться на відключення водопостачання до Криму Північнокримським каналом і стверджують, що Україна несе відповідальність за загибель людей на борту рейсу МН17 Малайзійських авіаліній, оскільки не закрила свій повітряний простір. У контексті заяви Уряд Росії подав терміновий запит відповідно до Правила 39 (тимчасові заходи) Регламенту Суду, щоб вказати Уряду України: припинити обмеження прав російськомовних осіб, зокрема, щодо доступу до використання рідної мови в школах, засобах масової інформації та Інтернеті; і зобов'язати українську владу припинити блокаду Північнокримського каналу.

Суд вирішив відхилити запит відповідно до Правила 39 (тимчасові заходи) Регламенту Суду, оскільки він не передбачав серйозного ризику заподіяння непоправної шкоди основоположному праву, передбаченому Європейською конвенцією з прав людини.

Індивідуальні заяви

Наразі на розгляді Суду перебуває понад 8 500 індивідуальних заяв, що стосуються подій у Криму, на сході України, в Азовському морі та збройного нападу, який розпочався у лютому 2022 року. Серед індивідуальних заяв — справи [«Айлей та інші проти Росії»](#) (№ 25714/16) та [«Англайн та інші проти Росії»](#) (№ 56328/18), подані родичами людей, які загинули в катастрофі рейсу МН17.